

Jan Masschelein (red.), *De lichtheid van het opvoeden: een oefening in kijken, lezen en denken*. Leuven: Lannoo Campus, 2008. ISBN 978-90-209-7184-2, 212 blz., € 24,95.

Onderzoekers van het Centrum Wijsgerige Pedagogiek van de Katholieke Universiteit Leuven en de Vakgroep Pedagogiek van de Universiteit Gent werkten samen onder redactie van Jan Masschelein om het boek *De lichtheid van het opvoeden* te schrijven. Zij werden daarbij geïnspireerd door de film *Le Fils* van de gebroeders Dardenne die wel vaker pedagogische thema's aansnijden. Deze film is het aanknopingspunt voor elk hoofdstuk in het boek.

De auteurs raden aan om eerst de film (die bij het boek gevoegd is) te bekijken, en daar doen ze goed aan. *Le Fils* laat ons een opvoeder zien die niet beantwoordt aan het courante beeld van de deskundige opvoeder. Toch geeft zijn handelen talrijke aanknopingspunten en voorbeelden voor de opvoedingspraktijk. Dit gegeven is het vertrekpunt van het hele boek.

Jan Masschelein legt in de inleiding uit dat "(...) 'juist' handelen niet hetzelfde [is] als 'deskundig' handelen (of handelen op basis van correcte kennis). Juist handelen is een handelen dat zich inlaat met de situatie, dat recht doet aan de situatie en aan de zaak en dat in die zin 'gepast' is, zonder dat we vooraf goed kunnen weten wat gepast of ongepast is.

Het juiste handelen moet in elke situatie telkens opnieuw gezocht en (uit) gevonden worden" (p. 12). Hij presenteert het boek als een oefening in kijken (naar *Le Fils*), lezen (in *De lichtheid van de opvoeding*) en denken. Vooral bij dat denken rust een grote verantwoordelijkheid bij de lezer. Die wordt uitgedaagd om het hedendaagse beeld van deskundigheid gepast te plaatsen en niet langer te verabsoluteren.

Gelukkig bieden de hoofdstukken in het boek daar rijke handvaten voor. Maarten Simons heeft het over meesterschap en de houding van aanvaarding die daarmee gepaard gaat. Hij contrasteert de leerkracht-als-meester met de leerkracht-als-deskundige en pleit tegelijk voor een herziening van het monopolie van het tweede model. Jan Masschelein gaat verder over denken en aandacht; beide activiteiten die als te vanzelfsprekend beschouwd worden en een inspanning van de leerkracht vragen die niet altijd onderkend wordt. Paul Smeyers gaat vervolgens op de belangrijke pedagogische taak van initiatie in (naar Ludwig Wittgenstein), het inleiden in een levensvorm. Joris Vlieghe schrijft daarna over wederzijds vertrouwen in de pedagogische relatie als belangrijke basiswaarde.

Het gaat daarbij vooral om een vorm van hoop in potentiële verandering (en verbetering).

Halverwege wordt het boek gebroken door beelden van en woorden over de film. Deze breuk is goed geplaatst, omdat het een verfrissende afwisseling biedt op de voor de rest vaak erg filosofische en theoretische invullingen. Niet alles kan woordelijk verklaard en gevat worden en de auteurs doen er goed aan de film voor zichzelf te laten spreken. Na deze onderbreking gaat Goele Cornelissen verder met een hoofdstuk over gelijkheid. Zij contrasteert een invulling van gelijkheid als aanname (een vooronderstelling) met de dominante invulling van gelijkheid als toestand (waarnaar gestreefd wordt). Nancy Vansielegheem heeft het dan over spreken; een spreken waarin de spreker vooral zichzelf op het spel zet. Het gaat om een spreken dat vaak in stille momenten het sterkst is.

Stefan Ramaekers schrijft vervolgens over het (zich) wenden in de pedagogische relatie. Het gaat daarbij om een zich afwenden van bepaalde aspecten van de cultuur (*aversio*) en wenden *naar* zichzelf (conversie), maar ook om een zich omwenden (conversie) *van* zichzelf en *van* de cultuur. Ilse Geerinck neemt ons mee naar het werken als bezig-zijn; een werken dat zich niet constant zorgen maakt om de 'waarom'-vraag en bijgevolg ook minder het gevaar loopt mechanisch te worden.

Mariëtte Hellemans biedt ons stof tot nadenken over gastvrijheid. Zij houdt een pleidooi voor een conservatieve definitie van opvoeding als socialisatie en daarbij het openstaan voor de vragen van de 'vreemdeling'. Jan Masschelein leidt ons uit met een kritische kijk op opvolging en controle en plaatst het pedagogische ethos weer hoog op de agenda. Het boek wordt passend afgesloten door de gebroeders Dardenne het laatste woord te geven.

Het boek is een samenwerking van verschillende auteurs. Alhoewel de film *Le Fils* een zekere eenheid in het boek brengt, zijn de hoofdstukken soms heel divers en is het niet altijd eenvoudig te begrijpen waarom precies die thema's aangekaart worden. Door die diversiteit worden de meeste thema's tegelijk slechts kort aangeraakt en blijft de lezer dan ook af en toe op zijn honger zitten. Aan de andere kant zijn sommige delen niet divers genoeg en heeft de lezer geregeld déjà vus (of in dit geval: *déjà lus*). De lezer kan zich af en toe niet van de indruk ontdoen dat hij steeds weer dezelfde slagzin in een ander jasje ontmoet. Gelukkig biedt het boek een bondige literatuurlijst. Die mocht wat mij betreft uitgebreider zijn, maar die is wel een goede selectie geworden. De bibliografie mocht aangevuld worden met een zakenregister, wat de bruikbaarheid van het boek in een lerarenopleiding zeker ten goede zou komen.

De auteurs hopen dan ook dat het boek kan gebruikt worden in de lerarenopleiding, maar ik vraag mij af of dit eenvoudig te realiseren is. Ik denk hoe dan ook dat het boek moeilijk als enige bron bij een vak kan gebruikt worden. Daarvoor is het boek te specifiek en knoopt het te weinig bij praktijken naast *Le Fils* aan. Anderzijds is het meestal best om een vak niet tot één bron te beperken om eenzijdigheid te vermijden. Nergens geven de auteurs trouwens aan dat dit boek losstaand dient gebruikt te worden. Integendeel: door veelvuldig te ver-

wijzen naar hedendaagse pedagogische opvattingen, stimuleren de auteurs om als pedagoog een genuanceerde en veelzijdige blik op het werkveld te houden. Dit is tegelijk een van de grote sterktes van het boek. Ik geloof dan ook dat *De lichtheid van het opvoeden* een belangrijke bron kan zijn om een brede blik op het opvoeden in de onderwijscontext te garanderen.

Voor veel leerkrachten in opleiding zal dit boek te weinig concreet zijn. Bepaalde theorieën en overdenkingen vereisen een zekere voorkennis in de fundamentele pedagogiek die mijns inziens niet standaard aanwezig is bij leerkrachten in opleiding. Dit doet echter niets af van het feit dat de onderwerpen die in het boek aan bod komen in lerarenopleidingen vaak te weinig belicht worden. Met een goede en misschien soms noodzakelijk creatieve begeleiding kunnen leerkrachten in opleiding door dit boek inzichten verwerven waar ze in hun verdere loopbaan nog vaak op kunnen terugvallen.

Voor pedagogen en leerkrachten die kritisch staan tegenover een te grote nadruk op het empirische en meer afstandelijke opvoedingsmodel dat de laatste decennia centraal is komen te staan, is dit boek herkenbaar. Het grijpt een aantal van de bedenkingen daarop treffend vast. Veel lerarenopleiders, maar ook veel leerkrachten en opvoeders zullen door dit boek uitgedaagd (en geïnspireerd) worden om hun eigen opvoedingspraktijk aan kritische reflectie te onderwerpen. Ik raad dit boek dan ook van harte aan. Het geeft een onmisbare aanvulling op het huidige (en in mijn ogen te eenzijdige) pedagogische discours, zonder daarbij al te zeer te vervallen in theoretische en elitaire schrijfsels.